Služba Božja, 34(1994), 221-242

SVIRČE NA HVARU - PUČANSTVO I SPOMENICI

Joško Kovačić
Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara
58450 H V A R

UDK 271
Izvorni znanstveni rad

U članku se, pretežito prema arhivskim vrelima, obrađuju prezimena stanovnika sela Svirče na Hvaru te povijest i inventar tamošnjih crkava i drugih sakralnih spomenika.

Kako je povijest župe Svirče na Hvaru - nastale odvajanjem od susjednog Vrbanja 1690. godine - već uglavnom napisana,[1] u ovome bismo se radu osvrnuli na prezimena sviračkih stanovnika te posebice na nepoznatu prošlost tamošnjih sakralnih spomenika.*

O nedovoljno istraženoj pretpovijesti sela govore nalazi neolitičkog oruđa pronađenog na mjestu Dračev dolac i gradina na brdu Gračišće između Svirača i Vrbanja. O rimskom pak naselju na ovome mjestu svijedoči nalaz gospodarske zgrade na položaju Ježe, gdje je pronađen i ulomak kvalitetnoga reljefa s likom šumskoga božanstva Silvana.[2]

U najstarijem dijelu hvarskog Statuta pisanom 1331.g. Svirče se ne spominje, već samo crkva sv. Ilije (na mjestu današnje župne) koja je stajala na granici Vrbanja i Pitava. U općinskom zemljišniku vjerojatno iz 1380. g. navodi

---

1 A. V. MARDEŠIĆ, *Crtice iz povijesti župe Svirče*, Split, 1992.

* Pisac zahvaljuje hvarskim biskupima - nedavno preminulom mons. Celestinu Bezmalinoviću i ordinariju mons. Slobodanu Štambuku - te generalnom vikaru mons. Josipu Šantiću na uvidu u Biskupski arhiv, a ranijem župniku dr. Nikši Bižaci na uvidu u svirački župni arhiv. Uz zahvalnost kolegi Zdravku Fistoniću na fotografijama, posebno ističem vlč. don Miloga Plenkovića, Svirčanina sada na službi duhovnika CBS u Splitu, bez čije doista nesebične i zdušne pomoći ovaj članak ne bi mogao biti napisan.

2 (N. DUBOKOVIĆ NADALINI), *Jedan novi arheološki lokalitet*, Bilten Historijskog arhiva komune hvarske, 5-6, Hvar, 1963, 74-75; Isti, *Novi neolitski lokalitet*, isto, 7.8, Hvar, 1965, 51; B. KIRIGIN, *Starogradsko polje od prethistorije do ranog srednjeg vijeka,*, Mogućnosti, XL/ 1-2, Split, 1993, 193; J. KOVAČIĆ, *Hvarski ager u srednjem i novom vijeku*, isto, 209.

se *Sfirce* bez naznake da je riječ o naselju, dok pouzdan spomen Svirača kao sela imamo 1420., kada se navode i dva tamošnja prezimena, Bratošinić i Teveljić.[3] Selo je, dakle, moglo nastati u drugoj polovici 14. stoljeća i pridružiti se starijem nizu srednjovjekovnih hvarskih naselja uz južni rub glavnog otočkog polja. Ime je slavensko, hrvatsko i postanjem očit hidronim, a dolazi od svira (sliva) voda. Izvorno je valjda glasilo *Svirce* kao i istoimena naselja u Sloveniji, Bosni i drugdje. Svirče se do danas zove polje neposredno do sela uz mjesni potok.[4]

Prvi veći popis sviračkih stanovnika donosi nam zemljišnik crkvenih nadarja iz 1467. godine. Uza Sv. Iliju "in villa Suirce" nabrojeni su pored Bratošinića i Čubrićević, Šimunići iz Vrbanja (o kojima kasnije), Avancanić, Mogarović, Martinić, Mikašinić, Radišić, Zoranić, Maljičić, Marićević i do same crkve Božićko (bozicchio) iz Krajine (=Makarskog primorja), očito predak današnjih *Božikovića.*[5] Druga nam arhivska vrela otkrivaju prezimena: Komarić 1521., Hranušić 1550., Gurdilić 1554., Pavoljičić ?, Marinić i Dražić 1557., Jurinović 1560. godine,[6] zatim Ušatić, *Carić* i Domjanić 1573., Makljanić (danas *Makjanić*) 1596. i Vukavić 1604. godine.[7] Godine 1659. zapisana su još

---

3 (S. LJUBIĆ), *Statuta et leges... civitatis et insulae Lesinae*, MHJSM I.,III., Zagrabiae 1882-3, 205 i 340; G. BOGLICH, *Studi storici sull'isola di Lesina*, Split s. a., 173 (tu je greškom prepisivača "'butossinich", ali i 1431. jedan Bratošinić određuje ukop "in giexia di santo Helia soto sfirce" - Naučna biblioteka u Splitu, M. 139, 1; usp., I. Kasandrić, *Nekoliko pergamena koje čuva Naučna biblioteka Split*, Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine (šapirografirano), 85/1977, 14).

4 N. DUBOKOVIĆ NADALINI, *Rasprave i članci*, Split 1988, 29; Ž. VEKARIĆ, Pokušaj tumačenja nekih hvarskih toponima ..., *Zapisi o zavičaju*, Jelsa 1973, 88-89.

5 Biskupski arhiv u Hvaru (dalje: BAH), *Liber rubeus*, 48-49. - God. 1453. izdana je općinska investitura Božiću (Bosichio) iz Krajine, stanovniku u "Sfirce" - Arhiv Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara, *Libro Gratie N=o sei*, 54 v. - B. se ranije pišu i: Božićković, a grana doseljena u Hvar oko 1800.: Božitković. - Mikašinići su zacijelo od Mikašina Bratošinića spomenutog 1431. (bilj. 3). - God. 1437. naveden je Bogdan Berković "de Suirce" (Arhiv HAZU, Stj. 5).

6 S. PLANČIĆ, *Inventar arhiva Hektorović*, III., Stari Grad 1984, 82, 84, 137, 145, 146, 198.

7 Povijesni arhiv u Zadru, Arhiv Hvara, kut. 2, 366 i 494 v; kut. 3, ...Bondomier...Instrumentorum Primus, 177 v (Suirce/Svirza); kut. 5,418. - Ovdje je napomenuti da se Katarin Radonjić "ili Carić" spominje u Pitvama 1578. g. (isto, kut. 2, Instr. Venier, 391 v), a isti samo kao Radonić u Svirčima 1577.g. (S. PLANČIĆ, n.d. /6/, 185), pa su možda svirački Carići isti rod s Radonićima koji su do danas u Pitvama. - God. 1686. u Svirčima je obitelj Carić-Mikašinić (Arhiv Centra, Arhiv Bučić "F", XIII.a).

prezimena Kljenković, Kaćunić, *Milatić,* Gvozdinović, Vojnović, Milošić, Šamanović ?,[8] a 1673. g. javlja se kao stanovnik Lovre *Plenković.*[9]

Iste godine u prvom sačuvanom hvarskom popisu pučanstva, kad je u Svirčima bilo 43 obitelji i 198 stanovnika, zabilježeni su još Grčić, Taljuračić, *Franetović,* Hrdavčević ?, Strijanić te dva "Vlaha": Matković i Selezović,[10] a napose se navodi i Stojanić.[11] Godine 1691. u Svirčima su i prezimena *Vranković,* Budrović, Kraljić, Kaletović.[12]

Dalje nam podatke pružaju *sviračke matice,* od kojih su one krštenih sačuvane od 1735., krizmanih i vjenčanih od 1760. g. a umrlih od 1759. godine.[13] Iz njih doznajemo da su *Franetovići* i *Matijevići* ogranak Šimunića, a navode se i prezimena Viceljić (1735. - danas: *Viceić*), Parofijanović-Krstićević, *Lučić* doseljenik iz Vrboske 1738., *Dobrošić* 1748., Vodanović. U 19. st. se doseljava *Plančić* iz Staroga Grada i *Balić* iz Dugopolja.

Ovdje valja spomenuti i prezimena sada sačuvana samo u susjednoj *Svetoj Nedilji,* sviračkoj naseobini koja se od 1820. g. osamostalila kao naselje, jer su zabilježena u ovdašnjim maticama i drugim starijim dokumentima povezanim sa Svirčima. Najranije se spominju *Paršići* u obliku Parvšić ("parusich" 1467. i 1573., "parfsich" 1577.).[14] Prezime *Lovrinčević* spominje se

---

8 Arhiv Centra, Mali fondovi, 367. - Godine 1605. zabilježen je "Milatich alias Zoranich da Svirze" (Arhiv Centra, Arhiv R. Bučića, 19, 4), pa se čini da Milatići potječu od starih Zoranića. - Godine 1677. Vojnović je upisan kao "Ugrinović ili V." - Arhiv Hvara (bilj.7), kut. 11, Bragadin Instrumentorum...Septimus, 30.

9 ...*Lorenzo Plencouich habitante nella Villa di Sfirze* - Arhiv Hvara (7), kut. 11, Instrumenti 5, Pasqualigo, 23. Plenkovići se u to vrijeme i ranije (1608. i 1624.) spominju u Dolu Sv. Barbare (danas: Sv. Ane) - isto, kut. 5, Instrumentor., 630 v i kut. 6, 352 v, te N. BEZIĆ-BOŽANIĆ, Popis stanovnika otoka Hvara iz 1673. godine, *Čakavska rič* 1, Split 1991, 39.

10 Arhiv Hektorović u IC PZ HAZU u Dubrovniku, svez. 144 i N. BEZIĆ- BOŽANIĆ, n.d. (9), 32-33.

11 Arhiv Hvara (7), kut. 11, svešč. 6, Testamenti.

12 BAH, Izbori župnika, 164. - Vrankovići očito potječu iz Dola, gdje su do danas. Budrovići potječu iz Vrbanja, u kom su zabilježeni od 15. st. (BAH, *Liber rubeus,* 53), a Dobrošić kao nadimak jednog njihovog ogranka navodi se u 18. st. (Arhiv Boglić-Božić u Hvaru, VIII. Varia). Godine 1802. u Svirčima je klerik Andrija Petrić /još jedan nadimak Budrovića/ zvan Dobrošić - BAH, Galli ...Visitat., 88.

13 D. LOVRIĆ, *Inventar arhiva župe Svirče,Periodični izvještaj* (bilj. 3), 10/1968, 10-15 i BAH, br. 200/1881. - U prvoj sačuvanoj matici krštenih (5 v i 8) zapisi su i ovakvih krštenja: *"Die i8, Januarij i742 ... baptizaui creaturam pendentem de Vulua..."; "Die ii, Octobris i759...baptizaui ob im(m)inens periculum mortis in Vulua Creaturam..."*

14 BAH, *Liber rubeus,* 49; Arhiv Hvara (7), kut. 2, Intromissionum primus...Theopuli, 366; Instr. Venier, 383 v. - Prezime očito izvedeno od imena Prvša (=Prvan).

kao ogranak Paršića 1659. g.,[15] a iste godine i Biličić.[16] Od početka sačuvanih matica zabilježeni su *Kolumbići* kao ogranak Carića, 1750. g. uz izričitu napomenu da žive u Plaži (=Sv. Nedilji).[17] Godine 1762. vjenčao se u Svirčima Šćapanović ili Stipičić (danas: *Šćepanović*) iz Gornjega Humca na Braču, a 1765. g. *Zaninović* iz Grablja.[18]

Župna crkva sv. Magdalene

Već je spomenuto da leži na mjestu *crkve sv. Ilije,* nastale prije sela a zabilježene 1331., g. koja je morala biti skromna predromanička ili romanička građevina, vjerojatno tradicionalno položena u smjeru istok-zapad, za razliku od kasnije i sadašnje crkve koja je okrenuta k jugoistoku, prema naknadno nastalom naselju. Crkvica posvećena biblijskom proroku Iliji možda je zamijenila pogansko štovanje praslavenskoga gromovnog boga Peruna, a u 15. je st. imala nadarje od oko 115 motika ili blizu 5 hektara zemlje, kojima je u ime utemeljiteljâ upravljao svećenik-nadarbenik. Nadarje je pripojeno onom župničkom o osnutku župe 1690. g.[19] i nestalo ovostoljetnom agrarnom reformom, dok je prvotna Ilijina crkva iščeznula u kasnijim nadogradnjama i

---

15 Kao bilj. 8. - Godine 1600. u "Sfirce" se navodi Lovrinac (Lorenzo) Paršić-Arhiv Centra (5), Kodeks Zucca, 12. U sviračkim maticama iz 18. st. L. dolaze redovito s nazivom "Grabajčić". Godine 1590. spominje se Lovrinac Grabošić iz Staroga Grada (Arhiv Machiedo u Hvaru, C Varia), a 1658. g. tamo je Toma Grabošić reč. Lovrinčević (S. Plančić, n. dj. /6/, II., Stari Grad 1982, 70). L. se spominju i u Dolu 1672. (Arhiv Hvara /7/, kut. 11, Instrumenti terzo... Pasqualigo, 94 v).

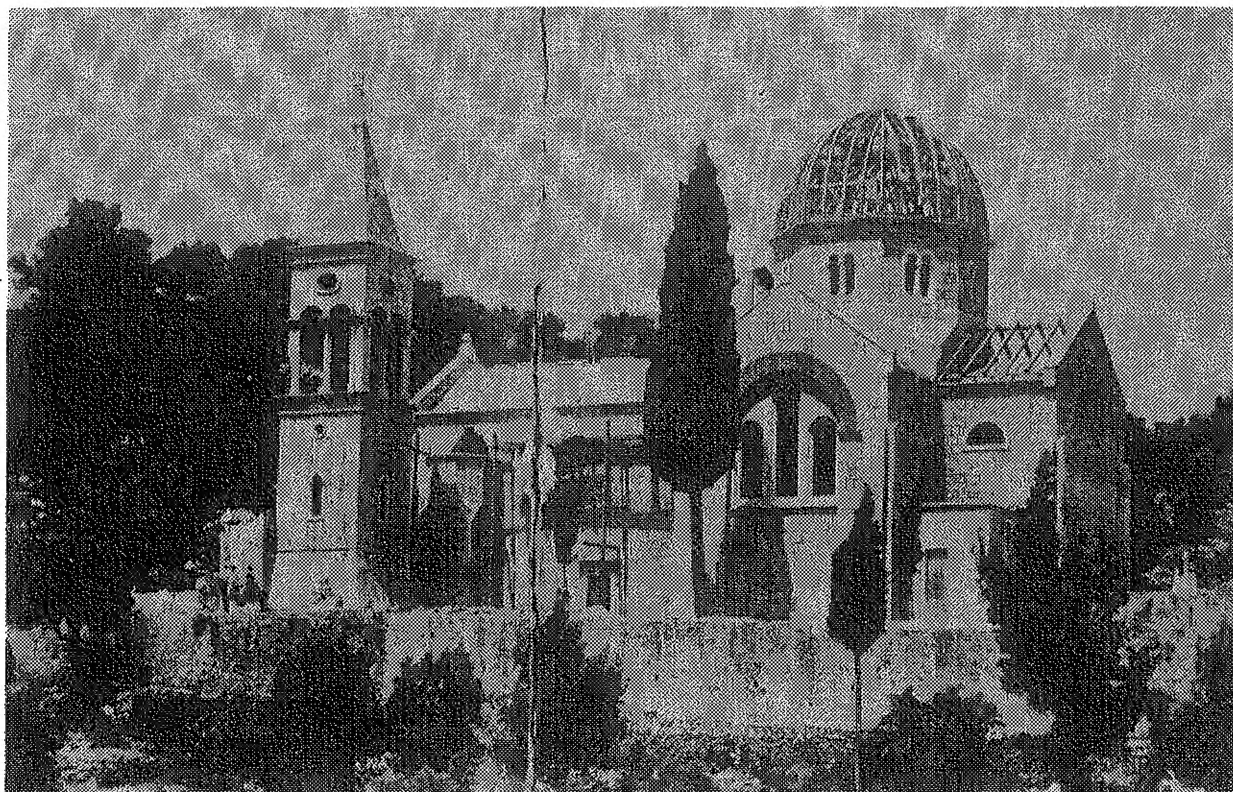
16 Kao bilj. 8. Vjerojatno iz Vrisnika.

17 Matica krštenih I. u Župnom arhivu Svirče, 13v.

18 Matica vjenčanih I., k.g., 2 i 3; matica umrlih I., k.g., 18; najstariji anagraf (nepag.). - God. 1783. spominje se "Schiappanouich d.º Stipicich Nob. della Brazza abitante in Sfirze" (Povijesni arhiv u Splitu, NS XXIV./1 - Usp. A. JUTRONIĆ, *Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču,* ZNŽOJS 34, Zagreb 1950, 185 i 186). - Možda odatle nadimak "Vlastelin".

19 BAH, *Liber rubeus,* 47 v; A.-V. MARDEŠIĆ, n.d. (1), 22. Juspatroni bijahu Svirčani, kako bilježi Valier 1579. (D.DOMANČIĆ,Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu, *Arhivska građa otoka Hvara I.,* Hvar 1961, 51). God. 1737. dobi konte Matij vitez Šimunić svjedodžbu da su na nadvratniku južnih, bočnih vrata sviračke crkve križ i inicijali N M, po njemu Nikole Martinića, koju da su obitelj Šimunići naslijedili, dapače bili s njom istovjetni (Arhiv Centra, Arhiv Kasandrić, svez. 18). Šimunić je (očito kao juspatron Sv. Ilije) ometao gradnju nove crkve, na što se Svirčani žale 1738. (BAH, Bonaiuti Visitationes, 62 i 63). - Poznati su nam ovi rektori Sv. Ilije: Biskupov nećak Kristofor Mlečanin 1467., primicerij Petar Quirini oko 1579. do smrti 1597., kad je imenovan Juraj Ligniceo; oko 1637. spor je između arhiđakona Gabrijela Ivanića i Marka Vitasovića; Nikola Šimunić bio je rektor do 1686., a zatim Stjepan Račić prvi župnik.

pregradnjama, a njezin se naslovnik isprva povukao na jedan od žrtvenika, da bi danas ostao samo kao kip na glavnom oltaru, zadržavši ipak položaj suzaštitnika.

Svirče: Župna crkva za vrijeme pregradnje. (Presnimio Zdravko Fistonić).

Da je Sv. Ilija nastao prije naselja i neovisno o njemu, dokazuje i rubni položaj crkve, do koje su seoske kuće doprle istom u najnovije vrijeme. Godine 1579. crkva se još zove sv. Ilije, ali je u njoj *oltar i bratovština sv. Magdalene;* već 1586. g. tu se spominje "crkva sv. Magdalene s kapelom sv. Ilije".[20]

O starijim pregradnjama nemamo jasnijih svjedočenja. Crkva je u današnjem obliku nastala u dva maha, u 18. i početkom 20. stoljeća. Gradnja te starije crkve počela je prvih desetljeća 18. stoljeća,[21] a o dovršetku govori neobjelodanjeni, lijepoklesani stari hrvatski natpis nad portalom:

20 D. DOMANČIĆ, n.d. (19) i BAH, Cedulini Visitationes 5, 465 (godina nije posve čitljiva).

21 A.-V. MARDEŠIĆ, n.d. (1), 35.

**PUK, SViRASKi, SKLADNI
TEMPAL, OVi, SAGRADi
NA, SLAVU, BOXYiU
i, SVE, MRE, MANDALiNE
GODE GPNO MDCCLXXVII**

Tj: *"Puk sviraški skladni tempal ovi sagradi, na slavu Božju i svete Marije Mandaline, godišće Gospodinovo 1777."*

Danas je od te crkve sačuvana samo lađa, a prema nacrtima i skicama u župnom arhivu, posebno tlorisu mjernika Frane Antuna Kurira iz 1801. g. u župnom katastiku, imala je nešto uži i kraći prezbiterij i plitku četvrtastu apsidu, kojima su na sjeveroistoku bile sakristija i zvonara. Pročelje je oplemenjeno baroknim portalom profiliranih dovratnika s dijamantnim vršcima" u dnu, s nadvratnikom trapezoidnog profila umjesto običajnijeg "jastučića" te atikom koja svojim prekinutim zabatom podsjeća na završetke žrtvenika.

Dosad nisu pronađena pisana svjedočanstva o graditeljima, ali ih naziremo u domaćim majstorima, nadasve onima iz rodova Palaversić i Štambuk koji su u isto vrijeme podizali crkvu u susjednom Vrisniku,[22] te gradili i pregrađivali crkve na Hvaru od Bogomolja do Brusja, o čemu će biti posebno pisano. Sviračka je crkvena lađa, poput vrisničke, presvođena još gotičkim svodom sa svodnim pojasima kao odjekom predaje koje su se uporno držali pokrajinski majstori, no izvorno su u svodnim travejima ovdje bili križni svodovi.

Pučanstvo koje se od gradnje starije do pregradnje današnje crkve više no udvostručilo (1779. g. Svirče je imalo 369, a 1900. g. 889 stanovnika),[23] ali i želja Svirčana za isticanjem u vrijeme gospodarskog napretka prije Prvoga svjetskog rata i pohare filoksere, doveli su između 1910. i 1913. g. do rušenja začelja ranije crkve i do njezinog povećanja. Po nacrtu iz 1907. g. Ćirila Metoda Ivekovića (Klanjec, 1864.-Zagreb, 1933.), građevinskoga savjetnika tadašnje dalmatinske vlade i arhitekta brojnih pokrajinskih crkava (na Hvaru je projektirao nove crkve u Dolu i Sv. Nedilji te one neostvarene u Brusju i Bogomolju), sviračka je župnica dobila poprečnu lađu (transept) s kupolom nad sjecištem te novo svetište i sakristiju, a na sačuvani su stariji dio nadograđeni trijem pred portalom, krstionica i stube za pjevalište. Kupolu je projektirao splitski arhitekt Ivan Pressel, a poduzetnik bio Nikola Račić p. Jakova iz Staroga Grada.

---

22 J. KOVAČIĆ, Župa Vrisnik na Hvaru, *Služba Božja,* Makarska, XXXIV/1994, 131.
23 Isti, *Iz hvarske kulturne baštine,* Hvar 1987 (šapirografirano), 87.

Crkvu posveti na blagdan sv. Magdalene (22. srpnja) 1914. dr. Juraj Carić, pomoćni splitsko-makarski biskup.[24] Rođen u Svirčima 1867. g. a umro 1921.g. u Splitu kao biskup-ordinarij od 1918., Carić se istaknuo kao hrvatski rodoljub u borbi protiv talijanskog posizanja za Dalmacijom iza Prvoga svjetskoga rata.[25] Sahranjen je u Vepricu kod Makarske, Gospinu svetištu koje je utemeljio.

Koliko god bila za svoje vrijeme potrebita i korisna, pregradnju sviračke župne crkve danas ne možemo s konzervatorskog i povijesno-umjetničkog motrišta nazvati uspjelom. Glomazna i pretenciozna kupola s transeptom na starijoj, skromnoj ali skladnoj crkvi djeluje nametljivo, sama zamisao posve odudara od mjesne graditeljske predaje, a Ivekovićev se uveli eklekticizam ovdje doima izrazito bezbojno i hladno. No pregradnja je u duhu svoga vremena, koje nije imalo sluha za čedne, no nepatvorene arhitektonske vrijednosti netom minulih stoljeća u seoskim sredinama.

Od starije *opreme* crkve u novom je zdanju ostao i *glavni žrtvenik* od kamena išarana mramornim umecima, na kojem je svetohranište dočeto lukovicom. Možda je upravo ovaj oltar posvetio biskup Riboli zajedno s novosagrađenom crkvom 9. lipnja 1778.godine,[26] ali može biti i nešto kasniji. Svakako će biti rad "prota Bruttapellea", u kojem lako prepoznajemo (Petra) Pavla p. Andrije nastanjenog u Vrboskoj. Njemu je od 1793. do 1797. isplaćivan zaostatak svote od ukupno 200 cekina za oltar (kojemu se ne spominje naslovnik pa otuda zaključujemo da je glavni), za nišu oltara Gospe Karmelske i za mramornu kustodiju, vjerojatno onu na istom Gospinu oltaru.[27] Na glavnom su žrtveniku sa strana svetohraništa kipovi od bijela mramora mjesnih zaštitnika, sv. Ilije sa srebrenom munjom i sv. Magdalene, osrednji radovi vjerojatno mletačkoga klasicizma iz kraja 18. ili početka 19. stoljeća.

Stariji je i mramorni *oltar Gospe Karmelske* u sačuvanoj lađi starije crkve, koji smo maločas spomenuli. Vjerojatno je u cjelini Bertapelleov rad, no za to nemamo pisane potvrde. Stolicu za barokni kip Gospe s Djetićem obnovio je i

---

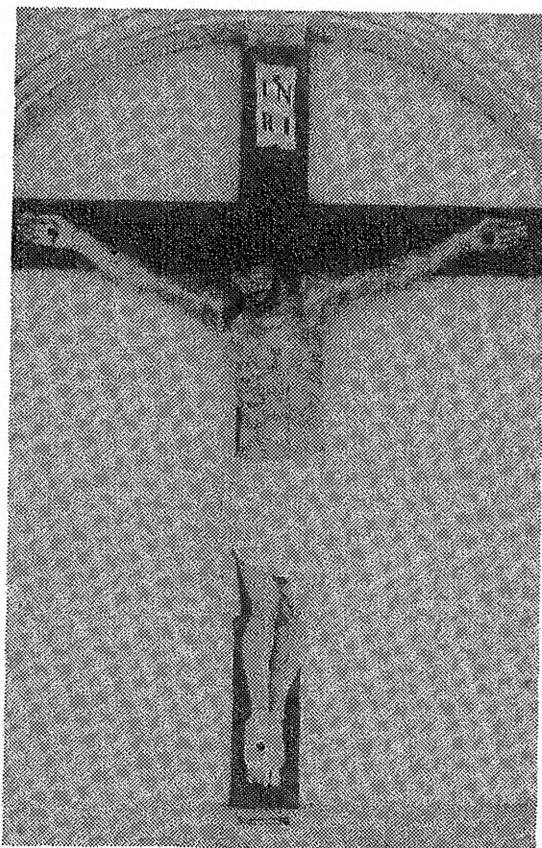
[24] A. - V. MARDEŠIĆ, n.d. (1), 36-37; Povijesni arhiv u Zadru, Građevinska sekcija 143.

[25] D.R. ŽIVOJINOVIĆ, Splitski biskup dr. Juraj Carić i borba protiv italijanske politike u Dalmaciji 1918.-1919. godine, *Istorijski glasnik* 2-3, Beograd 1966, 145-188.

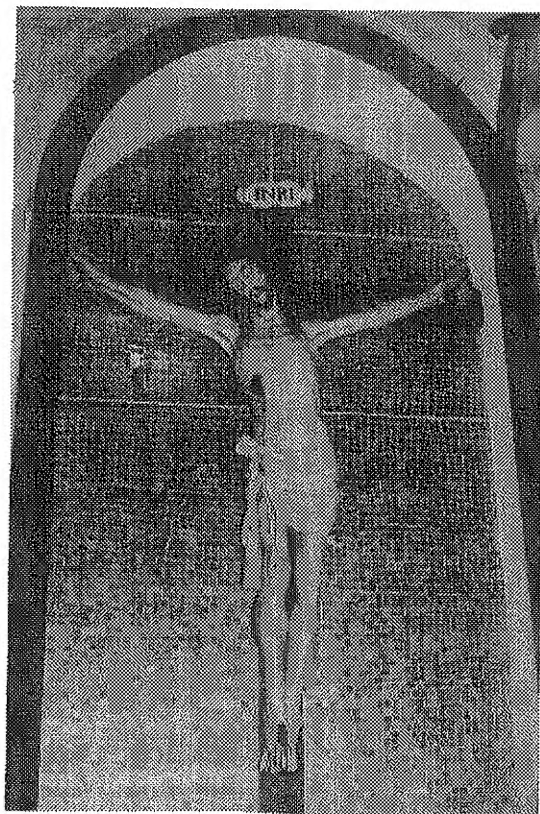
[26] A. - V. MARDEŠIĆ, n.d. (1), 35.

[27] J. KOVAČIĆ, Andrija Bruttapelle i njegova radionica, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 31, Split 1991, 350. - "Si fà memoria, che nel presente anno /1797./ fù stato saldato il Proto Brutta Pelle con Cecchini i9- per la Summa di Cecchini 200- justa la Scritura, ... e ciò p(er) l Altare fatto nella Parochiale Chiesa, p(er) il Nicchio di B.[a] Vergine di Carmine, ed una custodia di Marmo." - Povijesni arhiv u Zadru, Bratovštinske knjige br. 130, Scuola di S. Maddalena di Sfirze, 25 v.

pozlatio Matij Vranjican-Papica 1797. g. za 288 libara,[28] nova je dobavljena u Mlecima 1861. g. za 100 fiorina, a sadašnja nabavljena ili popravljena od Pietra Romanellija 1887. godine.[29] Inače se poseban oltar karmelske Gospe ovdje spominje još 1627. godine.[30]

Svirče: Raspelo Vranković na groblju. (Snimio Z Fistonić, 1993.)

Svirče: Raspelo u župnoj crkvi (Snimio Zdravko Fistonić, 1993.)

Ostala tri mramorna žrtvenika u crkvi nastala su za vrijeme njezine pregradnje oko 1913., a načinio ih je splitski altarist Zefirin Grassi,[31] koji je za to dobio blizu 20.000 kruna. Njegovi oltari nisu doduše poimence navedeni, no

---

28 Računska knjiga k.g., 25.

29 Tada mu je plaćeno 250,80 fio za 3 predočnice, 22 manja i 2 veća svijećnjaka te za ostakljene zapore (Teler) Gospina i Kriţeva oltara. - Ove i druge podatke o opremi crkve u 19. i 20. st. donosimo prema Župnom arhivu Svirče: Amministrazione della Fabbrica...1838- ; Giornale Dimostrante tutti li...Esiti...1863- ; Giornale degl'...Esiti...1850- ; Dnevnik blagajne...1893- ; Mapa izvora za župnu kroniku; Proširenje župne crkve.

30 BAH, *Visitatio Maravii,* 160 i A. - V MARDEŠIĆ, n.d. (1), 19-20.

31 Njegov je i oltar Gospe od zdravlja u Sv. Duhu u Hvaru, ugovoren 1898. - J. KOVAČIĆ, *Zapisi o crkvama u hvaru,* Hvar 1982 (šapirografirano), 144.

izdvajaju se od dvaju starijih različitom izradom. Grassi je za 1200 kruna isklesao i mramornu balustradu svetišta, po sačuvanom vlastitom nacrtu iz siječnja 1913. godine.

Od tih je triju oltara onaj *Sv. Križa* u ranijoj lađi, a na njemu je drveno obojeno raspelo (144 x 122 cm) očito sačuvano iz staroga crkvenog inventara. Kao ni toliku drugu našu stariju drvenu plastiku, nemoguće ga je pouzdanije vrednovati dok se ne obnovi i ne uklone recentniji premazi, od kojih nam je dokumentiran onaj iz 1850. godine.[32] Dok bolećivo mršavi Kristovi udovi i lice još prizivaju gotiku, obrada nogu, pregače, trbuha i prsnog koša sluti na manirizam iz oko 1600. godine, a tako i impostacija Otkupiteljeva tijela. To bi moglo biti propeće zabilježeno 1627. g. nad lukom kapele,[33] a posebni se žrtvenik Sv. Križa navodi 1765. godine.[34] Raspelo u svakom slučaju možemo pribrojiti najvažnijim sviračkim pokretnim spomenicima.

U sjeverozapadnom kraku transepta *oltar* je *"Gospe od Utišenja"* s kipovima sv. Ćirila i Metoda, nabavljenim 1913. g. od tvrtke "Insam i Prinoth" iz mjesta St. Ulrich in Gröden u Tirolu za 260. kruna. Kip Gospe s Djetetom (vis. 92 cm) u niši, koji je u znatnu štovanju kod Svirčana, osrednji je barokni rad, prebojen, sa srebrenim krunama. Oltar se spominje 1700. g. (B.M.V. dicte Consoror,) i 1724. g. (Madonna di Consolazione), a o njemu se brinula pobožna udruga ženâ.[35]

U sjeveroistočnom je krilu transepta oltar s Gospinom slikom za koju je bio plaćen neki Michelangelo Cionti ? 262,63 kruna 1913. godine, slikar kojemu je slavno krsno ime u nesrazmjeru s tehnički korektnom, ali bezizražajnom slikom na rubu kiča. Uz nju su istovremeni kipovi sv. Lucije i sv. Roka.

Godine 1914. plaćen je Giovanni Marchiando ? iz Trenta 1760 kruna za 24 svijećnjaka, 12 oltarnih "palmi" i za "nove križeve". Starograđanin Juraj Petrić dobio je od 1913. do 1915. g. preko 5000 kruna za izradu novih klupa, ispovjedaonice i druge drvodjelske radove.

Ovdje je u 19. st. djelovao srebrenar Antun Cristofoli,[36] utoliko zanimljiviji što su radovi u srebru po našim crkvama uglavnom anonimni.

---

32 BAH, br. 42/1850. Tada je podignut i raniji (drveni) oltar, vjerojatno od Ivana Deletisa koji se u maticama 1848. g. spominje kao ovdje nastanjen (v. bilj. 48).

33 Visitatio Maravii (30), 161; Usp. A. - V. MARDEŠIĆ, n.d. (1), 20.

34 BAH, Visit. Pontalti, 311.

35 Isto, Rovetta Visitatio, 49; Condulmer Visitatio, 59.

36 Pri izradi pokaznice kaže se da je "mletački srebrenar nastanjen u Starom Gradu" (BAH, br. 296/1863). God. 1880. radi na stolcu kipa Gospe od Ruzarija u Grablju (iz prikupljene građe iz povijesti te župe). - Ivan Cristofoli, rođen u Hvaru a nastanjen u

Godine 1863. izradio je pokaznicu za 448,86 fiorina, 1880. g. kandila Gospe Karmelske i Sv. Križa (370,60 fio), 1885. "krune" (Gospe karmelske ili "od Utišenja"?), 1886. g. ophodno raspelo za 468,30 fiorina. Radovi mu se odlikuju izrazitom starinskom notom. - Godine 1867. nabavljeno je 6 novih srebrenih svijećnjaka za 1048,4 fiorina.

Od inventara spomenimo i ophodnu drvenu "palu" Gospe Karmelske iz 18/19. st. te malu oštećenu sliku sv. Spiridiona (ulje na platnu, 37 x 28 cm) iz Gospe na Pjaci.[37]

Odvojeni *zvonik* jugoistočno do crkve ima zakošeno podnožje, zatvoreni donji dio s uskim, polukružno dočetim prozorom sa svake strane nad kojim je mala križolika rozeta te ložu za zvona rastvorenu biforama. Na atici je po elipsoidni barokni prozor "ovat", a krov je u obliku strme piramide. Zvonik je, dakle, nalik tolikim dalmatinskim "kampanelima" iz 18. i 19. stoljeća i građen je u skromnom baroku, slogu koji će ovdje prevladavati sve do konca 19. stoljeća i prodora neostilova. Rustična muška glava s nutarnje strane jedne od bifora kao da je svojevrstan graditeljev potpis, a latinski natpis na čeonom kamenu ulaza u bunjatu kazuje da je zvonik podignut "troškom jednodušnog sviračkog puka" 1856. godine:

EXPENSIS
UNANIMI POPULI
SVIRCENSIS
A.D.
MDCCCLVI
M.
ER.

Sagradio ga je majstor Ivan Štambuk koji je te i dviju slijedećih godina za to dobio ukupno 1250 fiorina, a dovršen je u studenom 1857. g. kada su neki Kotizerović i Casotti iskovali križ na vrhu za 51 fiorin.[38] Za nadogradnje župne crkve htjeli su ga povisiti, no nadležna je konzervatorska služba to srećom zapriječila, pa je ostao u izvornom obliku.[39] Na njemu su danas dva zvona: jedno iz 1802. g., koje je salio poznati mletački zvonoljevač Canziano, i drugo

Mlecima, načinio je 1859. g. poklopac sarkofaga sv. Prospera u hvarskoj stolnici (C. FISKOVIĆ, *Hvarska katedrala*, Split 1976, 69).

37 Inventar pokretnih spomenika kulture u župnoj i Gospinoj crkvi, sastavljen od konzervatora D. Domančića iz Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu prosinca 1974. g. nabraja još dva drvena anđela-lučonoše iz 18. st., tri starija srebrena te nekoliko staklenih i mjedenih kandila, dva kaleža iz 16/17. st., tri relikvijara, itd.

38 Župni arhiv Svirče, Giornale degl' ...Esiti...1850.

39 Kao bilj. 24.

od Jakova Cukrova (Split) iz 1894. godine. Uz transept je nedaleko od zvonika i monumentalan čempres, star oko 120 godina.

Crkva Bezgrešnog začeća Bl. Dj.M. na Pjaci

Kako je župna crkva bila dosta udaljena, na skupštini sviračke bratovštine 2. XII. 1798. g. jednoglasno je usvojen prijedlog Matija Grabajčića da se za 85 cekina sagradi na korist pučanstva crkvica u samom središtu sela (fabrica d'una Capella in qtã Villa, ad uso, e comodo della Popolaz:[ne]).[40] Sagrađena je, međutim, tek više od dva desetljeća kasnije na malenom i slikovitom seoskom trgu, Pjaci, koja se kao "Piazza Commune" spominje 1626. godine.[41]

Prema naznačenom Kurirevu katastiku iz 1801. g. podignuta je na mjestu lože, sviračkog javnog zborišta zabilježenog pri izboru župnika 1696. godine.[42] Spominje se prvi put pod imenom Gospe od Milosrđa (S. Maria della Carità) u svibnju 1824. g. kad je Biskup blagoslovio njezino zvono, naglasivši da je "nova".[43] Isti naziv nosi i 1827. g. a 1842. g. ima današnji naslov Bezgrešne (B.V. dela Concezione).[44] O tome malo kasnije.

Na crkvici se ističe pročelje, kojemu je naknadno dograđen sat: na vrhu je preslica za tri zvona, po sredini ruža prošupljena križolikim četverolistom, a vrata su obočena dvama četvrtastim prozorima još po romaničkom uzusu. Ti otvori imaju profiliran gornji prag, okvir je vrata ispunjen sitno klesanim biljnim ukrasom, a u dnu su dovratnika "dijamantni vršci". Pred vratima su polukružne uzlazne stube i zidane klupice sa strana. Zdanje odiše suzdržanim barokom.

Ni ovdje o graditeljima nemamo pisanih podataka, no vjerujemo da su u pitanju Štambukovi iz Vrboske, odnosno Selaca: preslica zvonika ukrasnim volutama podsjeća na onu Sv. Ivana u Jelsi, koju je isklesao Petar Štambuk 1790., g. i onu Sv. Roka u Vrboskoj, koju je 1832. g. radio njegov prezimenjak Antun.

Svirački samouki kipar u drvetu Josip Makjanić (1837.-1929.) zabilježio je u svojim zapisima da je oltar u ovoj crkvi kupljen i prenesen iz kapele Angelini u Jelsi, kad je njihovu kuću u Maloj bandi kupila obitelj Duboković-

---

40 Nav. računska knjiga (27), 30 v.

41 Arhiv Hvara (7), kut. 6, 461.

42 ...Suirze in piazza pub:[a] presso la loggia - BAH, Izbori župnika,

43 Isto, Skakoc I.[a] Visitatio, 46, 166, 169.

44 Isto, Skakoc Visita seconda, 272, 274; Bordini Visitationes, 57. - Crkvu je sagradilo i uzdržavalo župno crkovinarstvo.

Nadalin (1833. godine).[45] Imamo podatke da je jelšanski oratorij Angelini-Duboković nastao koncem 18. stoljeća, pa prema tome i ovaj oltar, vjerojatno djelo iz radionice Bertapelleovih u Vrboskoj. Bit će da je s njime kupljena i oltarna slika Bezgrešne (ulje na platnu, 70 x 54 cm, s malom srebrenom krunom), koja se može datirati u isto vrijeme. Valjda je zbog toga ova sviračka crkva i promijenila naslovni blagdan, kako je razvidno iz biskupskih vizitacija. Dapače, čini se da je za ovaj oltar naknadno dozidan i posebni oltarni prostor, zanimljivo riješen jednim većim i dvama manjim pristupnim lukovima.

Svirče: Crkvica Bezgrešnog Začeća. U pozadini desno ulaz u "Šimunića dvore". (Snimio Zdravko Fistonić 1993.)

Uz žrtvenik su kasnije postavljena dva drvena polikromirana kipa, svakako višekratno prebojana pa vapiju za obnovom, kao i većina starijeg umjetničkog inventara koji opisujemo. Ističe se *kip sv. Magdalene* (vis. 132 cm), odjevene u dugu, visoko potpasanu haljinu i spuzli plašt, gologlave i raspletenih kosa, s rukama koje se skrušeno dižu na molitvu (loša je lubanja na ljevici recentan dodatak). Svetičino se tijelo privija nadesno, pa vjerujemo da je kip izvorno stajao na žrtveniku u župnoj crkvi, gdje se 1627. g. spominju drveni kipovi sv. Grgura, Gospe i sv. Marije Magdalene, a sam oltar sv. Grgura 1614.

45 Arhiv Centra (5), Mali fondovi 271 b, 28, 3; N. DUBOKOVIĆ NADALINI, *Rasprave i članci*, III, Hvar 1991, 64.

godine.[46] Kip će, dakle, biti iz početka 17. stoljeća i mislimo da ga možemo pripisati ruci Frane Čučića, rezbara iz Blata na Korčuli, čije je djelovanje u srednjoj Dalmaciji dokumentirano od 1575.g. do oko 1620. godine.

Najbližu analogiju sviračkom kipu nalazimo u Čučićevoj Bogorodici iz Omiša ugovorenoj 1579. g. a donekle i onoj na korčulanskom poliptihu iz 1577. godine.[47] Iako je svirački kip (koji je zacijelo par desetljeća mlađi) znatno vitkiji od omiške Gospe - kako, uostalom, i priliči isposnici Magdaleni - a nabori su mu odjeće stilizirani življe i prirodnije, za Čučića kao tvorca svjedoči u prvome redu svetičino lice uokvireno sličnom zmijolikom kosom, svojstvene "lučno zasvedene obrve" (V. Kovačić - ovdje uzdignute novijim retušem), oči, nos i tanke stisnute usne, jaka četvrtasta brada i vrat, a slični su i dugački prsti te osmerokutno podnožje. Zajednički je i opći dojam slogovne zakašnjelosti s osloncem na kasnogotičku predaju.

Uz oltar je s druge strane i *kip sv. Ante Padovanskog* (vis. 124 cm) s Djetićem na knjizi u ljevici. Ima sve odlike "naive" iz 19. st. i možda je rad starogradskog drvorezbara Ivana Deletisa, kojemu je 1867/1868. g. za pobliže neodređene radove u župnoj crkvi isplaćeno usve 950 fiorina.[48]

Crkvica se ističe i trostranim pjevalištem ("balaturom") približno iz vremena gradnje i oslikanim vazama s cvijećem, a bila je obnovljena nastojanjem ondašnjeg župnika, današnjega hvarskog biskupa mons. Slobodana Štambuka 1975. godine.

---

46 Nav. Morarijeva vizitacija (30); Cedulini Visitatione 5, 488. - Zanimljiv je spomen stare slikane pale glavnog oltara, gdje je uz Gospu i sv. Iliju bila prikazana i sv. Magdalena. Ova je bila preslobodno naslikana (*ad lasciuiam depicta* - nav. Cedulinova vizitacija), pa je 1627. g. određeno da se preslika "kao pokornica" (Morarijeva vizitacija, 165). To je ponovljeno i slijedeće godine, pa opet 1629., kada su je pokrivali kad bi župnik misio, a otkrivali kad bi otišao! (Morarijeva vizitacija, II., 25, 72, 77). Napokon se spominje kao prepravljena 1637. g., dok ranije da je bila "troppo uaga" (de Georgiis Visitationes, 454 - sve u BAH).

47 V. KOVAČIĆ, Kiparski opus drvorezbara Franje Čučića, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 33 (Prijateljev zbornik II.), Split 1992, 137-164. - Odustajući od ranije atribucije Čučiću reljefa sv. Jerolima u hvarskih franjevaca (usp. Isto, 151-152), ovdje bih mu pripisao još dvije skulpture: kip sv. Roka u crkvi sv. Mihovila u Korčuli (prema sjećanju), te posebno onaj sv. Antuna Opata u Gospinoj crkvi-tvrđavi u Vrboskoj na Hvaru. Usporedimo li potonji s biševskim kipom istoga sveca koji je objavila V. Kovačić (Isto, 162-163), naći ćemo uz neznatne razlike iste crte lica, brade i brkova, monaške halje, ruku i plamena, nogu i podnožja, čak je i svinjče do svečevih nogu jednako modelirano, osim što u Vrboskoj ima uzdignuto rilo.

48 Župni arhiv Svirče, Giornale Dimostrante tutti li...Esiti...1863.- U župnom uredu čuva se jednako modelirano Djetešce i glava sv. Ante (usp. bilj. 32).

Crkvica sv. Josipa

Iza Gospine crkve je rustični ulaz u sklop "Šimunića dvora", kuće izumrle grane ovoga roda koji smo u Svirčima našli već u 15. stoljeću. Sačuvani su kruna zdenca s natpisom Radovana Šimunića iz 1550. godine[49] i staro oružje (helebarde) iz 16/17. stoljeće. Ovdje su u 17. i 18. stoljeću redovito odsjedali hvarski biskupi za kanonskih pohoda Svirčima.[50] U tom je kompleksu i crkvica s ulazom na starome putu prema zavičajnom Vrbanju. Ima u polukružnoj luneti priprosto klesanu glavu sv. Josipa, a na širem nadvratniku star i nevješto sročen hrvatski natpis o gradnji:

i67i

OVV. TEPAL BI: SAGRAGEN: OD: BRATIE: POCHNGA: PETRA SIMVNICH

=*"1671. ovi tempal bi sagrajen od bratje pokojnega Petra Šimunić"*, tj. od sinova toga pok. Petra.[51]

Vizitacija iz 1679. g. precizira da je crkvicu - "kojom se vrlo dolično upravlja i pohvalno za nju brine (*decentissime gubernatam, et commendabiliter custoditam)"* - sagradio kanonik Nikola Šimunić sa svojom braćom. Ovaj je don Nikola, unatoč strogim kanonskim odredbama koje su od njega tražile stalan boravak uza stolnu crkvu u Hvaru, ipak gotovo svu godinu "pod izlikom bolesti" boravio u rodnim Svirčima, "možda da mu pomogne domaći zrak (*per sentirne beneficio dell'aria natiua*)".[52]

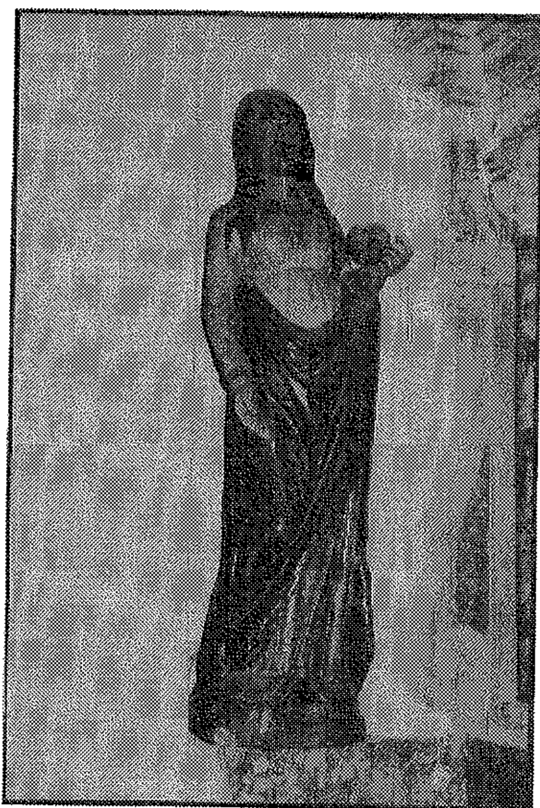
---

49 N. DUBOKOVIĆ NADALINI, Srednjovjekovni i noviji spomenici otoka Hvara, *Popis spomenika otoka Hvara,* Split 1958, 76. - Tu je zabilježen u romaniziranom obliku "Rado Simoni", a u hrvatskom 1577. kao već mrtav, kad mu se spominje sin Ivan. - Arhiv Hvara (7), kut. 2, Instr. Venier, 367 v.

50 BAH, de Georgiis...Visitationes, 452; Rovetta Visitatio, 48; De Aspertis Visitatio, 463 itd.

51 U natpisu (koji netočno donosi C. Fisković, *Baština starih hrvatskih pisaca,* Split 1978, 164) očita je klesareva pogreška na početku, gdje stoji "ovu" (tj. crkvu - uz suvišan znak kraćenja) umjesto "ovi" uz imenicu muškoga roda "tempal" (=hram, od lat. "templum").

52 BAH, Priuli Visitatio, 223 i 306.

Svirče: Kip sv. Magdalene u crkvici Bezgrešnog začeća.
(Snimio Zdravko Fistonić 1993.)

Svirče: Kip sv.Ante u crkvi sv. Josipa
(Snimio Zdravko Fistonić 1993.)

Crkvica je skromna pačetvorina s bačvastim svodom, a po začelju se vidi da bijaše povisivana. Najveće je promjene doživjelo pročelje - možda oko 1910. g. kada je crkvica ponovno blagoslovljena - koje je ožbukano i na njemu postavljeni novi otvori (okrugao posredini i dva polukružno zasvedena prozora sa strana ulaza), a iz toga će vremena potjecati i neskladni stepenasti zabat. Preslica zvonika, izvorno na tri luka, svedena je nakon urušavanja na jedan oko 1969. godine.[53]

Na žrtveniku su drveni kipovi okrunjene Gospe s Djetićem i anđelima između sv. Josipa (sa srebrenim krinom) i sv. Ivana Krstitelja, prebojeni radovi pučkog baroka 18/19. st. koji u svojoj nevještoj patetici djeluju groteskno. Naprotiv, vrlo je lijep, no teško oštećen, kip sv. Ante Padovanskoga (vis. 65 cm) iz 18. st., u bočnoj zidnoj udubini. Misno je zvonce staro, s nejasnom oznakom ljevača: Biallez...a...Beaucar ?[54]

---

53 Isto, br. 492/1910 (Protokol); Arhiv Centra (5), Dokumentacija, 72.

54 Šimunići su dobili mletački naslov "konte" oko 1700. g. a 1798. g. bili agregirani u hvarski patricijat (N. DUBOKOVIĆ, n.d. /49/). Već spominjani Matij Šimunić nosi

Crkvica sv. Nikole na Glavici

Sagrađena je na najvišem vrhu Hvara (628 m), a prvi je put nalazimo zabilježenu pod nazivom "od Brda (de Monte)" - kako će se "službeno" imenovati sve do 20. stoljeća - u spomenu njezina nadarja 1459. godine. Po smrti njezinoga prvog poznatom rektora 1487. g. nalazimo pravovlasnike koji biraju novog upravitelja, a na čelu je zapisan Vrbanjanin Matij Ivanić, koji međutim nije poznati vođa hvarskoga pučkog ustanka, nego njegov djed.[55] Prezimena Čubrićević i Bratošinić pokazuju i na Svirčane kao suosnivače, a izbor naslovnika crkvice da je riječ o brodarima u ekspanziji preko luke u Vrboskoj, tada u nastanku.

Crkvicu kao pripadnu Svirčima navodi već Valier 1579., naglašujući joj zapuštenost. Godine 1645. u lošem je stanju jer je dvaput udarena gromom, a 1660. g. traže Vrbanjani da se pridruži zajedničkom župnom nadarju. Godine 1700. je bez krova i lika na oltaru, a 1708. g. se kaže u pohodu da bi je za popravak valjalo graditi iz temelja. Trideset godina kasnije veli se da je

---

uz "konte" i naslov viteza, dobivši vjerojatno obje titule kao odličja za sudjelovanje u mletačko-turskim ratovima konca 17. i početka 18. stoljeća. U Arhivu Machiedo u Hvaru (C Varia) ima preris Josipa M. iz 1866. zlatnoga križa viteza sv. Marka koji je "morao pripadati" Matiju Šimuniću, a tada bio u posjedu Kate Vitali r. Pavičić-Donkić u Vrbanju (vjerojatno sestra Lucije o kojoj dalje). Matijev unuk dr. Rinaldo Frane (Hvar, 1755. - Svirče, 9.III.1838.) bijaše posljednji Šimunić. Djelovao je kao liječnik u Hvaru (gdje je jedno vrijeme bio i gradonačelnik) te u Svirčima i okolnim mjestima. Po smrti prve supruge Pauline Ostoja iz Zadra (1745. - 1833.), kojom se bio vjenčao 1778. g. u stilu Manzonijevih "Zaručnika" (BAH, Extraor. II Riboli, 59 sll), oženio se Lucijom Pavičić-Donkić iz Vrbanja (1800.-1846.), kojoj ostavi sve imanje. Lucija se 1839. g. preuda za Antuna Carića p. Vicka (r. 1816.), no ni ona u dva braka nije imala djece. Oporukom iz 1845. g. i kodicilom pred smrt utemeljila je nadarje Sv. Josipa, ostavivši dio zemalja u korist crkvice i za mise za duše pokojnih Šimunića, čime je po smrti njezinog drugoga muža (kom ostavi ostatak imanja) imao upravljati svirački župnik (zanimljivo da ostavlja pravo boravka fratara u kući Šimunić kada dođu u prošnju, kako je bilo i u starini). U gornjem je smislu sastavljen 1860. g. i zakladni sporazum. Carić se po smrti prve žene opet oženio Vicom Matijević, a njihovi potomci nose i danas nadimak Šimunić. I god. 1903. ostavi malo pred smrt don Juraj Carić-Šimunić p. Antuna svoj dio imanja nadarju Sv. Josipa. Nakon duljeg sporenja, dođe 1913. g. do sporazuma između Crkve i Carićevih, kad župnik kao upravitelj nadarja prodade ovoj obitelji veći dio zemalja Sv. Josipa za 9246,78 kruna (vinkuliranih u korist beneficija), a ova se odrekne svih prava na crkvicu (sviračke matice; Arhiv Centra /5/, Dokumentacija, 41 i Župni arhiv Svirče, Spisi Sv. Josipa).

55 Libro Grazie (5), 72 v; M. ZANINOVIĆ, Crkvica na najvišem vrhu Hvara patronat Matija Ivanića, *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 10, Zagreb 1977, 156-158 (akt ima pogrešnu 11. umjesto pravilne 5. indikcije pa godina nije sigurna); A. GABELIĆ, *Ustanak hvarskih pučana,* Split 1988, 144 i 510-511.

"porušena od udara gromova", pa je beneficij 1748. g. spomenut "bez crkve". Godine 1769. bila je međutim nađena potpuno popravljena i opremljena, pa se 1778. g. izričito spominje kameni kip sv. Nikole i druga oprema, no iznova je oštećena od groma. Štoviše je 1786. g. "potpuno porušena" od gromova, te je rektor dobio dozvolu da je nanovo sagradi "na prikladnijem mjestu". Godine 1802. bila je bez vratnica pa su u nju zalazile životinje ("stercore pecorino refertam"), a oltar joj obeščašćen jer je na njemu "Bog zna tko" raskopao grobić i odnio sv. moći. Opet bijaše oštećena od groma, no dala se lako popraviti - pa je rektoru tako i određeno, a ne da gradi novu, koju uostalom nije bio ni započeo. Crkvica bijaše pokrivena kamenim pločama. Godine 1824. misilo se osim na 6. XII. i na blagdan sv. Bartula 24. VIII., a rektor je polako popravljao crkvicu. U današnjem ju je obliku popravio svirački župnik Vicko Gamulin 1913. godine.[56]

Crkvica vjerojatno potječe iz sredine 15. st. i tlocrt joj je određen dvostrukim prebacivanjem dijagonale kvadrata širine na osnovicu, čime je dobivena duljina lađe i apside. Imala je, naime, asimetrično postavljenu polukružnu apsidu (nutarnji polumjer 0,7 m), od koje je ostao samo trag temelja na stijeni. Na žrtveniku joj je kameni *kip sv. Nikole* (vis.115 cm), zanimljivo rustično djelo nastalo, vidjesmo, oko 1770. godine.

Godine 1845. odbio je Biskup traženje Svetonediljana da se nadarje Sv. Nikole "na Brdu" pripoji njihovoj novoutemeljenoj dušobrižnoj stanici. Možda je to dalo povoda kasnijem njihovu prisvajanju ove crkve, a i svojevrsnoj "otmici" svečeva kipa koji je odnesen u Sv. Nedilju i tamo zadržan barem 111 godina. Ondje je zabilježen 1847.g., a 1849. boji ga Ivan Deletis. Svečano ga je vratio u crkvicu svetonediljski dušobrižnik don Anton Mežnar 2. rujna 1958., kada je prebojen od nestručnjaka, a na podnožje mu "okruglo" stavljene godine boravka u Sv. Nedilji (1858.-1958.).[57]

Nadarje koje je utrnulo agrarnom reformom 1930-ih godina imalo je 1847. g. oko 490 motika ili 21 hektar zemlje. Uživahu ga upravitelji crkve koje je birao sve veći broj pučkih pravovlasnika, jer su juspatronat nasljeđivali

---

56 D. DOMANČIĆ, n.d.(19); BAH, Milani Visitationes, posebni svezak, 105-106 i 1012-1013; Rovetta Visitatio, 52; De Aspertis Visitatio, 777; Bonaiuti Visitationes, 66; Arhiv Centra (5), Arhiv R. Bučića, 32, 235; BAH, Riboli Visitationes, 307-308 i 719; Visitatio I. Stratico, 58 i 62; Galli...Visitat., 94-95; Skakoc I.[a] Visitatio, 169-170; JELŠA,*Vodič po Hvaru*, Zadar 1913, 27. - Odavde se u 17. st. stražilo protiv turskih gusara (N. DUBOKOVIĆ NADALINI, *Zapisi o zavičaju*, II., Jelsa 1970, 96-97), a za vrijeme 2. svj. rata stražili su tu partizani, pri čemu je crkvica profanirana (/A.MEŽNAR/, *Bilješke o Sv. Nedilji* (tipkopis), I., 31-34 i 62-63). I 1867. g. crkvica je služila kao sklonište za ljude i stoku (BAH, br. 107/1867).

57 BAH, 201/1845; 231/1847; A. MEŽNAR, n.d. (56).

potomci oba spola, a za malodobne glasovahu roditelji. Godine 1821. bilo ih je oko 6000 po cijeloj Biskupiji, pa je Vlada tad ukinula laički patronat i odredila da nadalje nadarbenika po natječaju imenuje Biskup, a ona ga potvrđuje.[58]

Crkvica u Ivanju Dolcu

Na južnoj je obali otoka, Plaži, u sviračkoj naseobini koja se kao lokalitet spominje od 15. stoljeća (1465.: Ivan dol; 1675.; Iuagn Dolaz), a čini se da se jače počela naseljavati Svirčanima otkad su makarski Kačići ovdje dobili zemlju od Mletačke republike početkom 17. stoljeća. Crkvica je posvećena *Gospi od Ruzarija* (Pompejskoj), a sagradio ju je Ivan Carić (1828.-1904.), otac prof. Jurja, kapetana i književnika (1854.-1927.), kako stoji u natpisu koji u pučkoj patetici apokaliptički najavljuje dolazak filoksere:[59]

58 BAH, br. 231/1847; 228/1821. - Svećenici-rektori Sv. Nikole (po hvarski: Mikule) bijahu prema dosad iznesenim i drugim spisima u BAH (posebno svesku: Benef. S. Nicolai de Monte): o. 1467.-1487. vrbanjsko-svirački kurat Cvitan Petrović; 1487.- ? Nikola Marković; Vicko Zečić-Leporini 1548.-o. 1579; 1598. instituiran je za rektora Sv. Nikole "de spizza" Budimir Gazarović; Luka Berislavić poč. 17. st.; Marko Vitasović o. 1645.; Nikola Šimunić o. 1659.-1686.; Ivan Cosmi župnik Vrboske 1686.-o. 1740.; Juraj Zudenigo župnik Staroga Grada 1747.?-1775.; Antun Carić iz Svirača 1778.-1816.; Ivan Carić svirački župnik 1821.-1844; Ivan Fabrio 1846.; Ivan Jelčić iz Staroga Grada bruški župnik 1847.-1859.; Antun Ružević iz Vrboske umirovljeni učitelj u Hvaru 1860.-1865.; Frane Kasandrić iz Hvara, kasnije kanonik 1865.-1905. Po njegovoj smrti izabran je za rektora kanonik Ivo Bojanić, no on se 1906. g. odrekao u prilog Zaklade Skakoc, što potvrdi i Vlada 1911. godine.

59 Libro Grazie (5), 118 v; Arhiv Hvara (7), kut. 11, Instrumentor. primus...Bragadino,20 v (Jakov Hektorović prodaje Šimunićima suhozidnu kućicu pod pločom na zemljištu Kačić); N. DUBOKOVIĆ NADALINI, n.d. (45), 15 (misli da je kuća Kačić ona poslije prof. Jurja Carića, no možda je to ona sada vl. Carić-Viskotovi); I. POLITEO, Neke forme rada u vinogradarstvu..., *Zapisi o zavičaju,* Jelsa 1978, 84; J. KOVAČIĆ, n.d. (2), 211 i 214.

U SLAVU MAJKE BOŽJE
OVU CRKVU SAGRADI IVAN CARIĆ P. JURJA
LUG I PERONOSPORA
OD G. 1852 UNIŠTAVA GROŽDJE
BIJAŠE TEŠKIH NEVOLJA
ŽILOŽDERA DOŠLA DO ZADRA - LOZJE GINE
STRAHOTOM SE ČEKA PROPAST NARODA
PUČE! SKORENI UVRIJEDE BOGU
OBRATI SE B.D. MARIJI
NEK TE SVEMOGUĆI UČUVA
OD OVA TRI BIČA
G.G. 1901.

Kapelice

Od novijih se ističe ona *sv. Benedikta* na položaju Bili Ratac, koju je podigao 1913. Visko Carić, te ona *sv. Ante Padovanskoga* na kraju sela uz put prema Vrbanju, sagrađena 1935. g. po želji p. Ivana Vrankovića. Starije iz 19. st. svakako spadaju u spomenike pučkoga graditeljstva, no na njih dosad nisu obraćali pozornost ni konzervatori ni etnografi. Redovito su priprosto zidane, pod segmentnim svodom pokrivenim kamenim pločama, s "ponarom" (udupkom) na začelnom zidu za svetački lik - i zapuštene.

Takva je ona *sv. Benedikta* na Gozdu, naznačena i na prvom katastarskom snimku iz 1830-ih, s grafitiranim godinama 1866. i 1871.? te porušenim kamenim križem; *Anđelâ Čuvarâ* na Oštroj Glavi uz koju je prekrasan stari bor i ruševina kule za pucanje u oblake protiv grada; *sv. Petra* sada vl. Plenković, a sagrađena od Ivana Dobrošića 1884. g. u Dračevu Dolcu na zemljištu Petra Gelinea Bervaldija (kip obnovljen 1977. g. od akad. kip. Dinka Vrankovića sad je u selu); *sv. Lucije* na mjestu U Stine te ona nepoznata naslovnika (4,25 x 3,75 m u tlocrtu) uza put prema Glavici.

Groblje

Grobove smo u crkvi spomenuli već 1431. g. a i 1637. g. pločnik ih je bio pun: prema matici umrlih bilo je 1799. g. najmanje 46 numeriranih grobnica. Zakopavalo se jamačno i uokolo župne crkve, gdje je u Kurirevu tlorisu iz 1801. g. označeno "Cimiterio".

Isključivo na tom "grobištu Sv. Magdalene" sahranjivalo se od 1813., zbog državnih zdravstvenih propisa. Stare su grobne ploče u crkvi i oko nje postupno nestale, a nekoliko ih je uzidano u pločnik do crkvene kuće pred crkvom (gdje su 1963.-1990. boravile časne sestre Milosrdnice sv. Vinka Paulskog, dovedene od župnika don Božidara Medvida). Imaju barokne brojke, a na jednoj je vrlo oštećen, nečitljiv natpis.

Kasnije groblje podignuto je iza crkve 1880. g., a blagoslovio ga je upravitelj župe don Jakov Novak 8. kolovoza. Gradili su ga Vicko Matijević, Mate Franetović i drugi svirački majstori, a ploče i drugo su od Ivana i Nikole Štambuka. Nad slikovitim je ulasom križ, lubanja s prekriženim kostima te natpis: SMILUJTE SE (Knjiga o Jobu, 19,21) s godinom gradnje. "Neobično lijepo djeluje ... i željezni giter na vratima" (Duboković). Iza je novo groblje, sagrađeno po nacrtu iz lipnja 1923. g. Jurja Štambuka p. Josipa iz Vrboske, blagoslovljeno početkom 1927. godine.[60]

U otvorenoj kapelici na novome dijelu groblja drveno je *raspelo* (vis. oko 140 cm), i opet nedovoljno razaznatljivo jer u više navrata u posljednje vrijeme premazivano soboslikarskom (!) bojom. Ipak bi se po skladnoj i smirenoj modelaciji Kristova tijela moglo datirati oko 1600. godine, a kakvoćom spada među najistaknutije sviračke umjetnine, zajedno s propećem u župnici i Magdaleninim kipom, pa je njegovo sadašnje stanje utoliko žalosnije.

Dar je obitelji Vranković u kojih je "dvoru" (kući) po predaji nekada stajalo, a slično govori i naknadno uzidan hrvatski natpis:

SIČNJA.27. G 1891
POSTAJANJE SLAVNOGA
PROPETJA. PRILIKE. ISUSOVE
IVAN. I MARIN. VRANKOVIĆ. SVIRČE

60 BAH, De Georgiis...Visitationes, 453 i br. 552/1880; Župni arhiv Svirče, matica umrlih I., 23; Giornale...1863; svez. Grobište/Svirče; N. DUBOKOVIĆ,n.d.(49). - Prema statistici načinjenoj po prijepisima sviračkih matica u Arhivu Centra, u razdoblju 1825.-1840. bila je prosječna životna dob u Svirčima jedva 20 godina, jer je 40 % rođenih umiralo do prve godine života, a daljih 19 % do desete godine!

Župna kuća

Počela se graditi nešto prije 1700. g., kada župnik koji stanuje u Šimunića Dvoru, potiče nastavak gradnje. Godine 1851. sastavljaju trebovnik za popravak već znani majstori zidar Ivan Štambuk i drvodjelac Ivan Deletis. Obnavljana i 1909. g. te između 1. i 2. svjetskoga rata,[61] ova je župna kuća u središtu sela prodana pri gradnji novoga župnoga stana kraj župne crkve, useljenog 1981. g. a sagrađenog na poticaj župnika Štambuka.

Škola

Godine 1834. držao je župnik don Ivan Carić "Scuola triviale" za 7 - 8 učenika, a i 1842. g. župnik podučava pokoje dijete, i traži se osnutak formalne škole. Godine 1855. učitelj Budrović promiče ovdje poljodjelstvo i podučava u tom seljake; 1862. g. učitelj je Ivan Botteri Franin, s 15 đaka u dva razreda. Manjkalo je štošta: učiteljeva plaća, pohađanje učenika, knjige, oprema. Zbog takvih je uvjeta doskora otišao; Vlada je pripomogla sa 100 fiorina godišnje, a seljani se sami taksirali da nadopune za učiteljevu plaću i najam za njegov stan i učionicu.

Tako je početkom 1864. g. škola opet otvorena sa župnikom kao ravnateljem i katehetom te mještaninom Antunom Carićem p. Ante kao privremenim, a 1865. g. stalnim školnikom. Ponovno je otvorena 1869. g. s učiteljem Franom Machiedom, koji je to bio i 1870. g. a 1871. g. Antun Plančić (tada se kaže da je škola utemeljena 1859.).

Školska zgrada u blizini stare župne kuće građena je, čini se, u dva maha: starije krilo 1908. g. (poduzetnik Vicko Restović iz Postira), a novo - po nacrtu iz 1907. g. pedagoga i slikara Ivka Radovanovića iz Gdinja (1878.-1938.) - oko 1912. g. (poduzetnik Račić).[62] Sviračka škola kao četverogodišnja djeluje danas u novoj zgradi.

---

61 BAH, Rovetta Visitatio, 50 i br. 232/1851; A.-V. MARDEŠIĆ, n.d.(1), 34 i 39.

62 BAH, Skakoc IV.[a] Visitat., 465; Bordini Visitationes, 54; svez. Svirče, Škola; br. 740/1862, 67 i 581/1864, 122/1865; L. Maschek, *Manuale del Regno di Dalmazia* I., Zara 1871, 103; II., 1872, 283; A.-V. MARDEŠIĆ, n.d.(1), 34; Župni arhiv Svirče, Amministrazione della Fabbrica ...1838. - J. PLENKOVIĆ, *Povijest školstva na otoku Hvaru do prvog svjetskog rata,* Zagreb 1960 (tipkopis u Dokumentaciji Centra, br. 125, 62) piše da je škola utemeljena 1851., s učiteljem Ivanom Fabriom iz Vrboske. Za prvu školsku zgradu da je 10 godina služila kuća Mate Božikovića, a zatim one drugih posebnika.

Riassunto

SVIRČE SULL'ISOLA DI HVAR - ABITANTI E MONUMENTI

Joško Kovačić

Fondato sulle fonti prevalentemente inedite, l'articolo inizia con la serie storica dei cognomi di Svirče (isola di Hvar/Lesina), villaggio menzionato per la prima volta nel 1420.

Tra i suoi monumenti viene descritta la parrocchiale, in origine una chiesetta benefiziale documentata nel 1331., compiuta nel 1777. dai maestri locali ed ampliata nel 1913. dal noto architetto croato Ć.M.Iveković. A parte dei lavori tirolesi e quelli dell'altarista Grassi contemporanei all'ampliazione, in essa si distinguono due altari dei Bertapelle (Vrboska-Hvar) della seconda metà del '700 ed un crocefisso ridipinto, forse dei primi '600 ma dai tratti gotticizzanti, mentre un altro simile, eseguito però in uno stile più mite e classico, venne collocato nel vicino cimitero. Il campanile è stato eretto nel 1856/57. dall'Ivan Štambuk.

La chiesetta dell'Immacolata nel centro del villaggio, costruita poco prima del 1824., contiene una statua di s. Maddalena proveniente dalla parrocchiale ed evidentemente un lavoro dell'intagliatore Frano Čučić da Korčula/Curzola, anch'essa dei primi '600. Un'altra chiesetta nel villaggio è quella di s. Giuseppe dei patrizi Šimunić (1671). Sul punto più alto di tutta l'isola v'è la chiesetta di s. Niccolò, fondata dagli armatori del ceto popolare nel '400.

Si prestano anche i dati essenziali sulle numerose capellette, cimitero, casa parrocchiale e la scuola.